

Hurraako hurri?

Julkaistu Helsingin Sanomissa 23.11.1999

Mistä on peräisin suomenruotsalaista -- ja nykyisin joskus myös ruotsinruotsalaista -- tarkoitettava haukkumasana *hurri*? Johtuuko se siitä, että suomenkielisten huutaessa *eläköön* ruotsinkieliset huutavat *hurraa*? Vai olisiko syynä se, että ruotsinkieliset aiemmin tapasivat käyttää sanaa *huru*, kun he eivät ymmärtäneet, mitä suomenkieliset sanoivat? Kumpakaan selitystä on tarjottu, mutta molempien voidaan katsoa olevan ns. kansanetymologioita: selitysyriytyksiä, jotka eivät ole tieteellisesti perusteltavissa.

Ruotsinkielisellä Pohjanmaalla sai 1970-luvun alussa alkunsa niin sanottu *hurrarrörelsen*, hurraajaliike. Samaan tapaan kuin Yhdysvalloissa mustien kansalaisoikeuksia ajava liike tunnuslauseellaan "black is beautiful" sekkin halusi kääntää pilkan voitokseen. Niinpä ruotsin kielessä ruvettiin käyttämään *hurri*-sanaa muistuttavaa nimitystä *hurrare* 'hurraaja'.

R. E. Nirvi on kirjassaan Petojen nimitykset kosinta- ja hääsanastossa (1982) käsitellyt sanan *hurri* alkuperää. Nojautun seuraavassa hänen selityksiinsä.

Hurria käytettiin suomenruotsalaisten pilkkanimenä mm. Helsingissä jo vuosisadan alussa, mutta nimityksen juuret ovat Pohjanmaan ruotsalaisasukseen rajautuvalla suomenkielisellä seudulla. Siellä *hurrilla* on alkuaan tarkoitettu vaihtokauppaa harjoittavaa kulkukauppiasta, ei kuitenkaan pelkästään ruotsinkielistä. Hämeestä tai Keski-Suomesta kotoisin olevia kauppiaita sanottiin nimittäin *itämaan hurreiksi*. Ruotsalaiset *hurrit* taas vanhastaan olivat kierteleviä kalakauppiaita mutta myös sellaisia, jotka kulkivat ostelemassa hevosia ja lehmiä suomenkielisellä seudulla. Moni vanha sanontatapa heijastaa *hurri*-sanaan liittyneitä kielteisiä tunteita, esimerkiksi "Lyö hurria puukolla, sil hurrilla ei oo väliä, ei hurrilla oo sielua".

Myöhemmin *hurrilla* alettiin ymmärtää myös vakinaisesti paikallaan asuvia rannikon ruotsalaisia. Jonkun voitiin sanoa olevan "tukinajos hurris" tai menneen "piiaks hurriihin" silloin, kun hän oli työssä ruotsalaisseudulla.

Alkuaan *hurri* ei kuitenkaan ole eteläpohjalaisuus vaan itäsuomalaisuus. Mikäli Nirvin selityksiin on uskomista, sanan merkityksenkehitys on ollut todella huimaava.

Hurri samoin kuin äännteellisesti läheinen *hurttu* ovat kumpikin alkuaan olleet suden kiertoilmauksia. Niitä on voitu käyttää myös muista karvaisista eläimistä kuten koirasta ja vuohesta. Sanat ovat sitten siirtyneet tarkoittamaan myös pitkätukkaista tai partaista miestä ja edelleen levotonta nuorta miestä, esimerkiksi yöjalassa kulkijaa, riiustelijaa.

Tuloksena on, että *hurrista* on tullut 'kosija' ja *hurrin* johdokselta *hurrikas* 'tyttö, jolla on kosija', tai 'tyttö, joka ensi kertaa käy tulevien appivanhempiensä luona'. Entisaikaan oli tapana, että morsiamen ja sulhasen oli kierrettävä anelemassa morsiusapua, esimerkiksi pellavaa kangasta varten. Usein he vastineeksi tarjosivat antajalle rihkamaa tai viinaa.

Näin umpeutuu ympyrä (vaikka olenkin hypännyt monen sivujuonteen yli). Sudesta on tullut kosija ja sulhanen, sulhasesta kaupustelija, ja kaupustelijasta on suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla tullut halveksittu suomenruotsalainen, *hurri*.

Är hurrin en hurrare?

Att hurri är ett åtminstone från början starkt nedsättande finskt ord för finlandssvensk är välkänt i Finland. Men vad har ordet för ursprung och varför kallas svenskarna hurrit? Är det för att vi ropar hurra eller för att man tidigare frågade huru när man inte förstod vad finnarna sa? Båda de här förklaringarna har anförts, men de måste båda betraktas som s.k. folketyologier utan grund i den språkliga verkligheten.

När den finlandssvenska så kallade hurrarrörelsen uppstod i början av 1970-talet (med "black is beautiful" som en av sina förebilder) var det alltså i och för sig fyndigt att vända det gamla skällsordet hurri till något positivt och tala om hurrare, men något annat samband än ljudlikheten har de två orden inte.

Förklaringarna nedan bygger på en artikel av R.E. Nirvi i boken Petojen nimitykset kosinta- ja hääsänastossa, 1982.

Kringvandrande månglare

Hurri som skällsord i betydelsen har använts i bl.a. Helsingfors redan i början av 1900-talet, men dess ursprung står att söka i de finska trakter som gränsar till svenska Österbotten. Där har hurri använts som en mycket nedsättande benämning på personer från de svenskspråkiga kusttrakterna.

Från början har *hurri* i de här finska dialekterna haft betydelsen 'kringvandrande månglare' - det finns nämligen också belegg på uttrycket "itämaan hurrit" som har avsett folk från Tavastland och mellersta Finland som har rört sig i finska Österbotten. De svenska *hurrit* var från början personer som bjöd ut bl.a. fisk till försäljning, men också sådana som t.ex. köpte kor och hästar i finskbygderna. Många gamla talesätt vittnar om den negativa inställning som förknippades med ordet hurri, t.ex. "Lyö hurria puukolla, sil hurrilla ei oo väliä, ei hurrilla oo sielua" (slå kniven i hurrin, för det spelar ingen roll för hurrin, hurrin har ingen själ).

Hurri har sedan kommit att användas också om de bofasta kustsvenskarna, och man har kunnat tala om att någon har arbetat som t.ex. körkarl eller piga "hurriis", dvs. hos hurrina.

Från varg till friare

Det finskösterbottniska *hurri* härstammar i sin tur från östligare finska dialekter, och det har enligt Nirvis utredning ett ursprung som visar på en nästan hisnande betydelseutveckling. Betydelseförändringarna har uppenbarligen skett främst i de savolaxiska och delvis i de östtavastländska dialekterna.

Hurri liksom det närbesläktade *hurttä* har ursprungligen varit en omskrivning för varg, motsvarande det svenska *gråben* o.dyl. Grundbetydelsen har uppenbarligen varit 'stor hund', och ordet har sedan också använts (och används fortfarande i vissa dialekter) om olika ludna och håriga djur, t.ex. hundar och getter. På det sättet har det också kommit att användas om långhåriga och skäggiga karlar, och nästa steg i betydelsekedjan har sedan varit oregerliga och bråkiga karlar, bl.a. sådan som har dragit omkring på friarfärd och letat efter brudar.

Resultatet är att hurri har kunnat användas om friare och det avledda hurrikas om en flicka som har friare eller en flicka som första gången besöker sina blivande svärföräldrars hem. Till sedvänjorna hörde förr att den blivande bruden och brudgummen skulle gå runt och tigga till sig brudgåvor, bl.a. lin för att kunna väva tyg, och i det sammanhanget förekom det också att de bjöd ut krimskrams eller t.ex. brännvin i gengäld.

Och här sluts så cirkeln (fast jag har hoppat över åtskilliga led och sidospår). Vargen har blivit friare och brudgum, brudgummen har blivit månglare, och i finska Österbotten har månglaren blivit en föraktad finlandssvensk, en hurri.

MIKAEL REUTER